

2. Cameron, C. (2004). Social pedagogy and care : Danish and German practice in young people's residential care. *Journal of Social Work*, 4 (2), 133–151.

3. Кубінський С.О. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах: в схемах і таблицях // С.О. Кубінський. – К. : – ДАКККіМ, 2010. – 124 с.

4. Härmäläinen, J. (2003). The Concept of Social Pedagogy in the Field of Social Work. *Journal of Social Work*, 3 (1), 69–80.

Сойнова Н.І.

*викладач вищої категорії, старший викладач,
ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж
імені І.Я. Франка»*

РОБОТА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї ВІДНОСНО ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

За Законом України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», соціальна профілактика є одним із видів соціальної роботи, що спрямована на попередження аморальної, протиправної поведінки дітей та молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я дітей та запобігання такому впливу [2; 8].

Особливості здійснення роботи щодо запобігання та протидії насильства в сім'ї в Україні, пов'язані з:

- існування гендерних стереотипів у нашому суспільстві;
- таємницею особистого життя;
- недоторканістю житла;
- необхідністю зміни моделі виховання дітей, які закріплювались роками.

Соціальна профілактика насильства в сім'ї може бути первинною, вторинною і третинною.

Первинна профілактика насильства носить інформаційний характер, оскільки спрямована на формування в особистості неприйняття та категоричну відмову від маніпуляцій. Її завданням є:

- вдосконалення конструктивних стратегій поведінки, життєвих умінь і навичок, які молода людина вже має, але не знає, як їх застосувати у незнайомій ситуації, що може призвести до насильства; навчання розпізнавати такі ситуації і керувати ними;
- збільшення потенціалу особистісних ресурсів (розвиток внутрішнього контролю поведінки, формування правосвідомості);
- робота щодо подолання гендерних стереотипів [1].

Змістом первинної соціальної профілактики насильства в сім'ї, на основі викладеного, повинно бути:

- надання інформації про насильство в сім'ї;
- вивчення правових норм стосовно поведінки в реальних життєвих ситуаціях, які можуть призвести до насильства;
- показ зразків застосування життєвих умінь і навичок щодо спілкування, знайомства, відпочинку, вибору життєвого шляху, розподілу сімейних обов'язків.

Методами первинної соціальної профілактики є: інформування, приклад, переконання, навіювання, робота в громаді [3].

Мета вторинної соціальної профілактики – зміна малоадаптивної ризикованої поведінки на адаптивну, що передбачає зміну ставлення до себе, оточуючих і формування досвіду поведінки в ситуаціях, що можуть призвести до потрапляння в ситуації насильства. Це стосується підлітків «груп ризику» (дітей з кризових сімей, неповних сімей, дітей-сиріт, що виховуються в опікунських сім'ях).

Вторинна соціальна профілактика передбачає своєчасне виявлення таких осіб і надання їм соціальної підтримки та допомоги у напрямках:

- формування знань життєвих умінь та навичок, необхідних для самозахисту від насильників;
- формування поняття про установи та організації, які допомагають потерпілим від насильства;
- зміна ставлення до себе, свого місця в суспільстві, усвідомлення цінності свого життя.

Основними методами роботи є: вправи, вимоги, інформування, переконання, роз'яснення, драматизація, розв'язування ситуацій.

Формами, які реалізують ці методи, є: тренінги, цикли занять, вулична соціальна робота, соціологічні дослідження.

Третинна соціальна профілактика насильства в сім'ї спрямована на інтеграцію в суспільство осіб, які потерпіли від насильства, з тим, щоб надалі такого з ними не сталося. Вона є індивідуальною й передбачає тривалу роботу, вимагає об'єднання зусиль різних фахівців [4].

Соціальна профілактика насильства в сім'ї в Україні, виходячи з мети і принципів її здійснення, буде здійснюватись ефективно, якщо буде ґрунтуватись на концепції «допомоги для самопомоги». Дана концепція інтегрує в собі багато сучасних наукових теорій і концепцій соціальної роботи. Вона розглядає людину як суб'єкт, а не об'єкт соціальної роботи, що означає формування в неї відповідальності за своє життя, свій вибір, уміння свідомо користуватися своїми правами на основі знання про них. Саме вміння реалізовувати, захищати і втілювати свої людські права і права члена сім'ї у родині можна визначити як життєві вміння та навички. До них належать: комунікативні вміння, вміння критичного мислення і прийняття рішень, вміння управляти собою та оточуючими. Володіння життєвими вміннями є результатом засвоєння прав людини, показником життєвої компетентності за умови, що молода особа хоче ними скористатися, розуміє їх доцільність та необхідність. Тому ключовим моментом і початком роботи на основі «допомоги для самопомоги» є опора на бажання (чи його стимулювання) дітей запобігти небажаним впливам. Сьогодні ж більшість дітей чули про насильство в сім'ї, але вважають, що з ними такого не може трапитися, розглядають насильство лише як биття, а знань і умінь розв'язувати подібні ситуації вони не мають. Саме це спонукає соціальних працівників створювати соціальні умови для захисту прав, свобод та інтересів дітей, їх гармонійного і всебічного розвитку, задоволення їх культурних і духовних потреб [5].

У «допомозі для самопомоги» це означає:

- вивчення особливостей і проблем дітей у аспекті запобігання насильству в сім'ї, а також вивчення впливу гендерних стереотипів на сім'ю, її традиції;

- формування позитивної мотивації у дітей до сприйняття соціальних послуг та стимулювання їх до засвоєння інформації щодо протидії насильству в сім'ї;

- встановлення контакту з підлітками та членами їх родин і надання їм соціальної допомоги, тобто такого комплексу соціальних послуг, який сприяє не тільки відмові від насильства, але й підвищенню соціального статусу підростаючого покоління, його особистому розвитку на основі оволодіння знаннями про свої права, навчання вмінню ними користуватися та їх

відстоювати, створення умов для їх реалізації, використовуючи при необхідності, соціальну опіку і підтримку, соціальний менеджмент. Наслідком такої допомоги можуть бути:

- знання, що запобігають насильству;
- вміння та навичка щодо критичної оцінки, прийняття рішення управління собою в ситуаціях, що можуть призвести до насильства;
- негативне ставлення до насильства;
- спрямування до самодопомоги в напрямку запобігання насильству через надання інформаційних послуг про установи та організації, які вирішують такі проблеми [5].

Таким чином, соціальна профілактика насильства у сім'ї до дітей молодшого підліткового віку має на меті:

- здійснення інформаційно-пропагандистської роботи серед дітей з метою формування поняття «насильство в сім'ї»;
- формування у підлітків правосвідомості і правової поведінки, відповідальності за своє життя поряд з розвитком її активності, самостійності, створення умов для самореалізації.

Ці завдання соціальної профілактики реалізуються у світлі «допомоги для самодопомоги» в таких напрямках соціальної роботи з дітьми:

- соціальні дослідження з проблеми;
- інформаційно-пропагандистська робота;
- соціальне навчання;
- соціальна реклама послуг суб'єктів соціальної роботи;
- правова просвіта з проблем насильства в сім'ї.

На основі викладеного можна зробити висновки щодо можливості використання концепції «допомоги для самодопомоги» в роботі по попередженню насильства в сім'ї відносно підлітків:

- вона дає можливість застосовувати індивідуальний і диференційований підхід до дітей, надавати їм підтримку і соціальну допомогу;
- враховує життєвий досвід, рівень сформованості життєвих умінь та навичок в дітей даної вікової категорії, спирається на їх бажання керувати своїм життям, формує відповідальність за себе, навчає користуватися своїми правами у суспільстві;
- чітко дозволяє визначити мету, завдання, зміст, форми і методи роботи в залежності від вікових особливостей дітей.

Проблема насильства над дітьми потребує подальшого вивчення. За будь-яких обставин, усвідомлення такого соціального явища повинно базуватися на переконанні у необхідності в першу чергу вживати всіх можливих профілактичних заходів для запобігання жорстокому поводженню з дітьми, не забуваючи, зрозуміло, і про реабілітаційні заходи стосовно жертв насилля.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О.В., Вайнола Р.Х., Капська А.Й. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи. – К. : НПУ – ДЦССМ, 2002. – 164 с.
2. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю». Нормативно-правове забезпечення діяльності ЦССМ. Частина I. – К. : ДЦССМ, 2003. – 762 с.
3. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. Соціальна педагогіка. Соціальна робота : Навч. посібник. – К., 1997. – 392 с.
4. Лекции по технологии социальной работы : В 3-х частях // Под ред. Е.И. Холостовой. – М : « Просвещение», 1998. – 494 с.
5. Що таке модель самодопомоги і як ефективно її використовувати. Початок процесу. – Львівський центр незалежного життя, Канадський центр вивчення неповносправності. – Л. Вінніпег, 2001. – 30 с.